

Бот-тывынгыр артистер —көдээниң ишчилеринге

КҮЗЕНЧИГ ААЛЧЫЛАР

Мал чемпион белегелинин үеинде Гожуну Буйтура бажынарнын бот-тывынгыр артистери ситенчилерге доктаамал залдап барып турарлар. Оут-ситени, чечек-чимаа айраар ээм кыдыр чөдөргө каас-шник кыдыр кеттиген оодар, кыстар боттарынын уран талантынын күш-ажыдын кижилеринге бараалдадылар. Көрүктүдөр номер бүртүзү улуг сонургал-биле көрүп, адыш чаклашкыны-биле худэоп ап турарлар. Бот-тывынгыр артист Владимир Шожул тыва улустун бурнугу ырларын күссөдүн үзүп көөргө, оор өткүт үнү арза-эемге ырадыр чагытаны бээр, а көрүктүдөрүн ситиш-сеткилинге уян таалай болгаш чоргалар чайгаар төртүтү-нүп көр. Владимир Шожул республика көрүктүдөрүн доктаамал кырып, лей узда шамна-дып, мактадып келген.

Районун бот-тывынгыр артистери номер бүртүзү уран чуудуңу ырадыр дүштүр күссөдүрүнчө көл сагыш салып, чаа аргаларын доктаамал дилеп турарлар. Валентина Шой-Сүрүн, Галина Төрлук орус, тыва ырларын күссөдүн, көрүктүдөрүн сонургалын болдуругал. Гожунуң Чойган, Алаас деп агитбургалдары бо хүниерде каттышкан концерттин номер-лерин белегекен алган ойнал чоруп турарлар. Бо чайын Тожу район республикада мал чемпион белегелинин база бир кол төвү болу берген. Мөөн-Халдуң девискээринде Улуг-Хем база Кызыл районнарнын ситенчилери мал чемпи-он белегелинде ажыдап турарлар. Оларга эки шынардык солун концертти районун бот-ты-вынгыр артистери белегекен турар. Концерттин номерлерин белегекен тургустурунга автоклуб эргелекчи Валентина Шой-Сүрүн, баянистер Андрей Балдан, Сергей Бадраа, бот-тывынгыр артистер Алексей Чучун, Любовь Амбаржы бол-гаш эскелер-даа эн-не идеялык кырып турар. Чыдамын кайы-даа үеинде көдээ ажы-ишчи-лерин күзениң аалчылары—агитбургалдары-ның бот-тывынгыр артистери.

М. ХАЙДЫП.

ЧУРУНТАРДА: бот-тывынгыр артистер (сола-гай талазындан) Зинаида Шку-Саар, Сергей Сотпа, Галина Төрлук, Валентина Шой-Сүрүн; Владимир Шожул ырлап тур.

Сигин кезикчилери бот-тывынгыр артистериниң концерт номерин сонургал-биле көрүп оллар.

СПОРТ • СПОРТ • ЧЕМПИОНАТ БЕТИНДЕ

Бистин эштикчилеринин 6-сезонун эгезинде бээр чүртү-гүя 24 рекордтарын түртүс-кан. Оларын ийини делегей-нин алып турар, а ийизи—Баронынын. Суг мастерлери Барын Берлинге август 18-тен 29-ка чедир өрткө делегей чемпионатында ыдыг түнедирдиле бар. Белегекен шынарды көр-гүзөр барымааларын уламчы-лап болур. Бо чылдын аялы-де Ленинградка ССР-нин шил-индик командада ГИР-нини тилеэн, оон соонда Торопта Канадын шилдик коман-данын улап каан. Ортан ал-гаш көөр болза, Сергей Вой-ховскийниң тренеринин бис-тин команданын бо чемпионат-ка оон мурунда ийиндең дээр кырып бар. Сугта эштиринин талазы-биле баштайгы делегей чем-пионаты 1973 чылда Бел-градка эркен. Ичча бистин спортчуларыны чүгө үш мөңгүн медаль чаалап алган. Ийи чыл өрткенде Колумби-да Кали хоорайга болган че-пионата ийи мөңгүн, үш хү-лер медальды алган. Совет эштикчилер аяк ал-дын медальды бенин өкөп бол-гү дег. Төгүзүн ап көөр болза мындыг. Сугта эштиринин де-легей федерациянын совет спортчулар 1947 чылда кие-вен, 1952 чылда Олимпиа-да Кали хоорайга болган че-пионатын бир дугаар кыры-пкан. Европа чемпионаты-на 1954 чылдан бээр кыры-жип эгезден. 1958 чылда москвалы Леонид Колесников Будапештеге Европа чемпи-он атты 200 метрге брасс-би-

- АВГУСТ 11-ДЕ БИРГИ ПРОГРАММА МОСКВАДАП 10.00—«Уе». Информастыг програм-ма. 10.30—Эртелеги гимнастика. 10.50—«Спортчу класс». 11.40—«Чугаа». 3-кү сериал. 13.15—«Кимонода аягыг кижилер». Документалдыг фильм. 13.30—«Хуи бистаң шунтувус-ин чечир». Аныктар дугайында ырларым Э. Пыха, А. Воронцов, В. Кутискин олар күссөдүр. 14.00—16.40—«Чапсар». 16.40—«Шыдыраа шкөөлө». 6-ты дамыдыла. Шы-дыраа төөгүтү. 17.10—«Шүктөр» номчул-оран. 17.40—«Москва болгаш мо-сквачылар». 18.10—«Селемдин өдө». 4-кү. 5-ли сериалар. КЫЗЫЛДАН 19.30—«Тываның пелеламы». Информастыг програм-ма. 19.50—«СЭКП-нин XXV съез-дининиң шилтирилери — амдыралга». Де-мичылда. 20.10—«Челээт». Дамчыдыла. 20.40—«Теледөөлөр». МОСКВАДАП 20.50—«Тенинги комсомолдун 60 чылдыгы». «Еууула-дык минутады». Уран-чечен фильм. 22.30—«Уе». Информастыг програм-ма. 23.00—«Чес, кыстар!». Ха-рылаа амдыралчыла-рыны көпүрүтү. 00.40—01.35—«Джаз» мөстөр-лөр». Музыкалдык програм-ма. Түпсөлде — мездөөр. ИЯИГИ ПРОГРАММА КЫЗЫЛДАН 18.10—«Болуңу демисени тывар». Документалдыг фильм. 18.40—«Мерия Бисну ирлап тур». Фильм-концерт. 19.25—Чаралдар. МОСКВАДАП 19.30—Мездөөр. 19.45—«Урук бурүзүле — хуи». 20.00—«ЧП» сегеленишчиле дүжүрү — уедеп со-лудуңу. «Правда» со-лудуңу. Тайылбырла-чыс Б. Стрельников дамыдыла кырып. 20.30—20.50—«В р и а н е л б у р г к а № 1 концерт».

А д а и е л е р г е АМДЫГААШТАН БЕЛЕТКЕНИР

— Гожудан чедиги класска өөренир уруг экедем, баш-кы—деп, анык ажылчы чу-гаалап олар.—Номинар-даа сат-падым, бо чылды халас бээр болгай ала... — Бо чаа өөредилге чыл-дында халас номнарны чүгө белегекен болгаш бирги класска өөренирлерге бээр, ола ном-нары школага райово дам-чыштыр салдып ап турар. — Бичанганы номнар садыр болган-дыр мен аа? — Бичанганы дээр. Бо чылдын ийиги класстан онга чедир өөреникчилерге өөрдил-ге номнары ала-иелери бөт-тары салып бээр апаар. — Мөөн кожаларын база халас номнар бээр чүве дээш, мен дег, анаа олуруп турар-лар-а болгай. Мындыг хевирлиг чугаалар-ны августун бо хүниеринде эпти-ле дынап болур. Шы-нал-ла чамдык ала-иелер шуп-ту-ла школачыларга халас өөредилге номнарын чангыс

Тудугжуларга КОНЦЕРТ

Бугу-эвилелдин шалып-чы комсомолчу тудуглары-нын анык ажыл-ишчиле-ринче ВЛКСМ Топ Номтеди-ли доктаамал кичизиниң салып турар. Совет Эви-лининиң аны-аңгы булу-гарына шалыпчы тудуг-ларче концерт бригадалары, танцы коллективте-рин, ыры-хогжум ансамб-лдерин чорудуп турар. Мол-давиянын «Нимен» тан-цы ансамбли болгаш Челябинскинин култура инсти-тудунуң концерт бригадалы Чая Шагаан-Арыгнын шалыпчы комсомолчу тудуу-нуң ишчилеринче «омота чаа концерт көргүзүп чо-рааннар. Молдавиянын танцы уран чубулу-биле тамыкыл, ансамбльлик танчыларын-ның эптиг, элдек, мерге-жилдик танчыларын туду-жулар сонургаан. Челябинскинин студент-тилериниң концертти база солун болган. Уралдын аас чогаалын, орус улустун ыр-ларын Тываның чурттан-чыларынга олар тамыштыр-ганнар. Ол ышкан совет композиторларнын ырларын куусеттинер. Гоголеуң, Андерсенин, Липатовуң, Шуниниң чогаалдарын-дан үзүндүлерин номчан, сценарийном номерлерин көргүсөн. Студентилер Таңды районга база залдап чорааннар. И. ГУБИНА, ВЛКСМ обкомунуң инст-руктору.

ЭЪТ ИЗЭЭНДЕ ЧҮНҮ КАНЧААРЫЛ?

Эт ийи бадыр амьери-ни аягылап эгезден. Ол арга база-ла ийи түнел бербоюн, а чамдык таварымгаларда а-арыг кижиниң ийиги байламы басырап, кезек үеде чүгөр-төөс-даа, демей-ле база катар олурт хевиринге кырып көөр болган. Эт ийири кижиге бурүзүге ады-ады болур — чамдык-тары дидиреп донар, дембел-дээр, а эскелери, чижээ, өкпе түбөрүкүдөрүндө аарып турар кижилерин улап-мелерели өскөрбөс, ажыдаар ийинде эл-чирбес болур дээрлиг эр-ген чүс чылды төнүзүлдө сурагыч орус эмчи С. П. Боткин өскөргө. Чүгө мындыг? Эт ийири организмнин аял-чорудуга-зынга шоолт эвес өскөргө-лө болдулар деп чүсөт хөй шилдикчилерин түнелдең биле алган. Бичаң болу болур бе? Дирг амьитига шилдикчи кы-лин, анаа тусунай эм сыктар-канынмын соода, оң элди 40 градус чедир ийи берген, а тынчык болган судалынын согары дүргөй берген боор-дун башка, оон ийиги байла-ды өскөрбөс. Ичча эртем-денер мындыг бир элдентер чүдүдү салтып келгенер: эт ийири халданымдыг а-арыгдан дакыр аарып бер-е-да, эт ийири көдүрүбөс а-арыгдан аарынар дүргө со-лгичек болган. Аарыг кижиниң элдини ийири улам бе-дилер тусунай сыктарканын мыдырынын түнелде оң-биле демей. Эт ийири организмге үр-гүлү хоралыг эвес. Экишчи-киш-биле кады кижиниң орга-низминде оң, чамдык таварым-галда, дуулаар дээрлиге эл-чирбес болур дээрлиг берген. Бичангаш эт ийири көдүрүгө тусунай эмьери чогаалын эгез-дөөлүгү дораан-ла экв түнелди көргүсөн. Оларын дуулам-биле лейкоцитериниң (халын составында кырып турар ак болган оң чоң бұд-мелер) ажыл-чорудуганын ийедейткен, микробтарды камгаларып күжү улам ула-дылар. Ол ышкан организмге бұдмелдер солугуулан дүр-дөр, организмнин хоралыг микробтарды камгаланын-га идиг болур. Эт ийири бө-дөрүдү вирустарын ийедейткен кудулап, оларын клеткаларга халыан ирел-дини шалтыштар. Бичан-гаш аарыг кижиниң халына ийириферон (организминин ий-зи-бүрү халданымдардан кам-галанынга херек бөдкү шы-

Бүдүрүлгө лагеринде

Барын-Хемчик районда Эр-тв-Бердик ортокш школазы-нын өөреникчилеринин «Халас» бүдүрүлгө лагерин тургустандан бээр элден хөй үе эртен. Ону башка Алаа Херевонку Хомуншу болган павоер волатын Галина Кен-оолова Ортокш олар удуруту турарлар. Бизда бо хүнөөрдө шунту 28 өөреникчи ажылдашсаң, дыштанып тур-ар. Лагерде бүгү-ле таарымча-лыг байдалдар тургустунган. Столовая, удуур болган дыш-таар өрөөндөр чогуур лане-ланте чедир дераттын. Өө-реникчилерини дыштаныла-

Мергелдейге чагаа

Мерген Мергенович, бистин чегре бо чылдык ийи анык эгезинде бээр элдентерге чүдү боон турар аарыгга боорго, салдык билиш, оон чылдаганын айтыр болган бис. Ол айтыр чүгө бистин боттарынын эвес, Чөөн-Хемчик районун Ак-Даш, Суг-Акс, Адаан-Маа-дыр суурларынын чурттанчы-ларынны база айтыр боон турар дие хөөрмө чөп боор. Херектиң ужуру мындыг, Мерген Мергенович. Бо чыл-дык май анык төнүзүндүн бээр Чалаана АТБ-эчинде Ал-даш-Маадыр суурга бээр ая-тобузу чиде берген. Ол та-

Оорлар баш сугар чер тыппазын

ШЫНГЫ КӨӨР

Улуг-Хем районда «Улуг-Хем» совхозун Ийн-Тал сал-бырынан аныктым кижиге мен. Хар-вазынын дөгү бер-ген 60 азын бар чорур. «Шы» солунуң арналарынга республиканын ол-бо бу-дунгарында өш-өөрүстүн оорлар чорунтарга тамаа-рымтыр билип турар чүдү-дөр дегерине көчүп турар мен. Оорлар чорутуңу көгүн чөмүк кыдыр арга-биле чок кыдырып деп айтыртыг бо-думдуң савалынын ийири боламын. Чүнү-даа мурый, ийигиле-

ЧАДАГ ПОХОД БЕ?

Мерген Мергенович, бистин чегре бо чылдык ийи анык эгезинде бээр элдентерге чүдү боон турар аарыгга боорго, салдык билиш, оон чылдаганын айтыр болган бис. Ол айтыр чүгө бистин боттарынын эвес, Чөөн-Хемчик районун Ак-Даш, Суг-Акс, Адаан-Маа-дыр суурларынын чурттанчы-ларынны база айтыр боон турар дие хөөрмө чөп боор. Херектиң ужуру мындыг, Мерген Мергенович. Бо чыл-дык май анык төнүзүндүн бээр Чалаана АТБ-эчинде Ал-даш-Маадыр суурга бээр ая-тобузу чиде берген. Ол та-

АРАВЫСКА ТУРБАС

Нөмү-харым улгадып, 62 чөтөөн. Чөптүг дыштанылган-че үгө-ле, ийи чыл азын-тур-чорам билдинген. Ону дөк-төөн, Чөөн-Хемчик райку-сомунд ийиги херектер кил-динген көш, ол дугайын чу-гааладым. Мөөн дөлөмни кым-даа херене албайм, ону сүрүп, холдор хире эвес, чыл чок дээр хоонтуң болду. Ма-лын чыдырген кижиге анаа олур-ар эвес, Улуг-Хем районче халыктын. Оор чангыс чегре кала олурар боор, ону сүрүп, районун девискээрине бар-дыр, арып-чүрүп чөдүр. Ай-харе сүрүңү келеш, малым-чаны Чая-Хөл суурдан тып ал-

КИНО

- АВГУСТ 11-ДЕ «НАВЫРАЛ»: Мультифильм 9.30, «Лейтенант Сейдтан Частыры» 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда. «ПИОНЕР»: Кинофильм 9.00, «Сивалдын алып аял-чорур» 10.25, 12.10, 13.55, 15.40, 19.15, «Катастрофа чедир 5 секунд» 17.25, 21.00 шактарда. «КАА-ХЕМ»: «Кымыл чечек» 10.00 «Орлоктан чедир душ-тук» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда. «ВОСТОК»: «От дег чатым ламы» 15.00 «Ак шаң» 15.50, 18.40, 20.30 шактарда. «ЧАНГЫ»: «Беркутун өөлүгү чыл» 16.00, 18.00, 20.00 шактарда. «Өк» совхозтун дүрөңдө-дө, парному, аныктын комитети, уауу депутатта-рының Арыян көдө Совет-диниң күссөдүн СЭКП кел-жигүрү, районга болган совхозка совет, аякы-агынын хоочуту Михаил Багай-болонку СУНДУНУН мөтөзүн дыштанышсаң, оон төрөдөргө болган чок кижилеринге ханы кыжыдыды азыргөйлөп тур.